

مدد حقوق

شاپا چاپی: ۱۸۴۱-۲۷۸۳
شاپای الکترونیکی: ۱۹۲۲-۲۷۸۳

دوره ۸ - شماره ۲۵ - پاییز ۱۴۰۴

امکان‌سنجی تحقق جنایت علیه بشریت از رهگذر تحریم‌های اقتصادی یکنجانبه آمریکا علیه ایران
همایون مافی، مرتضی پورعزیز

بررسی قراردادهای هوشمند مبتنی بر بلاکچین از منظر کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا
آریا ابراهیمی، سبحان طیبی

هوش مصنوعی و نظام حقوق کیفری: تحلیل مسئولیت‌ها و پیامدها
هادی جمشیدی فر، مهدی جعفریان، رقیه جعفریان

تحول دادرسی کیفری در پرتو عدالت دیجیتال: کارکرد هم‌افزایانه فناوری‌های نوپهور
سیدعلیرضا میرکمالی، سیدمصطفی حسینی دستجردی

وضعیت حقوقی اختراع مشترک و میزان مالکیت و نحوه تصرف مخترعین در آن
سعید مولوی، نرجس دربانی چلچله

تعهدات قراردادی در تجارت الکترونیک فرامرزی و چالش‌های اجرای آن در داوری بین‌المللی با تأکید بر معاهدات بین‌المللی
احسانه وثوقی منفرد، محمدعلی کفایی فر

تحلیلی بر دخالت نظریه‌های اخلاقی در حقوق کیفری
ایرج مروتی، سعید احمدی، نگین بهادری جهرمی

لزوم جرم‌انگاری نگهداری ماینر در ایران (مطالعه تطبیقی)
مهدی رجائیان، شادی چگینی

ارتباط کرامت انسانی و اهداف مجازات‌ها در حقوق کیفری
امیرحسین ابوالحسنی، ستار فخرایی، زینب قادری

واکاوی مفهوم «احق بالولد» در روایات امامیه: نقدی بر انگاره «حضانت» در فقه و حقوق خانواده
حجت‌اله دهقانی

سامانه جامع حقوقی شرکت ملی نفت ایران «سحن»: تحولی راهبردی در حکمرانی حقوقی هوشمند صنعت نفت ایران
سیدحجت‌الله علم‌الهدی، محمد مهدی اسدی

اصول اساسی بیمه و نتایج آن بر قصد اضرار
محمد کمالی، محمدعلی جهانی، حمیدرضا سلیمی

واکاوی علل بزه‌کاری اطفال و نوجوانان در حقوق کیفری ایران
سیداحمد پیروندیزی، امیررضا محمودی

بررسی اعتبار و قابلیت استناد ابزارهای ارتباطی نوین در فرایند اثبات جرم در نظام حقوقی ایران
علیرضا باقری حسن‌آبادی

مسئولیت کیفری سردفتران اسناد رسمی: تحلیل چالش‌های قانونی و راهکارهای پیشگیرانه در نظام ثبتی ایران
ایوب رحیمی

مفهوم منفعت عمومی در پرتو فایده‌گرایی جان استوارت میل و مقایسه آن با اندیشه جرمی بنتام
احمدرضا سلطانیان

مسئولیت مدنی در قبال ربات‌ها و هوش مصنوعی: چالش‌ها و راهکارهای حقوقی در عصر فناوری‌های نوین
جیران ابراهیمی

سیاست‌گذاری حمایت‌مدار در قبال بزه دیدگی زنان در خانواده با تأکید بر تحولات جدید
محبوبه طالبی رستمی

تأثیر روانشناسی جنایی در ارتکاب جرم در حقوق ایران و فرانسه
وحید کیومرثی

مسئولیت دولت‌ها در قبال نقض حقوق بشر توسط شرکت‌های امنیتی خصوصی در مأموریت‌های خارجی
مهدی قره‌داغی، مسعود سرفرازی صالح

مطالعه فقهی و حقوقی شرط بازگشت موقوفه به ملک واقف
حبیب‌الله عبدالله پور، حمیدرضا نام‌آور

تحلیلی بر جنایت‌های محیط زیستی تجاوز ایالات متحده آمریکا و رژیم اسرائیل علیه جمهوری اسلامی ایران
جواد چراغی

تحلیل حقوقی نقش مشاوران املاک در حفظ حقوق مالکیت زمین و چالش‌های اجرایی آن در ایران
محمد احمدی

مقابله دادگاه کیفری بین‌المللی با گسترش جنایت‌های داعش
جواد دشتیان

قابل استناد بودن کنوانسیون نیویورک در داوری تجاری بین‌المللی ایران و موافقتنامه داوری با تأکید بر مفهوم تجاری
علی باباپور همراهلو، پویا بنی‌هاشم

مالکیت و بهره‌برداری از آب‌ها در نظام حقوقی ایران
احمد پدیدار، یاسر صیادپور

حق فراموش شدن و آثار آن بر روابط قراردادی در بلاکچین‌های عمومی: تحلیل تطبیقی حریم خصوصی داده‌ها در حقوق ایران و اروپا
عارفه قاسم زاده ده‌آبادی

بررسی ماهیت حقوقی قرارداد ساخت، اجاره و انتقال (بی‌ال‌تی)
علی زارعی جلال‌آبادی

نقش وکیل در تحقیقات مقدماتی در قانون آیین دادرسی کیفری
علیرضا درائی

شناسایی و اولویت‌بندی عوامل سیاسی-اجتماعی موثر بر تکدی‌گری در زاهدان
محمدکمال دادرسی

مسئولیت مدنی دولت نسبت به خسارات ناشی از اطلاع دادرسی
علی فراحی

تأثیر سیاست‌گذاری‌های اقتصادی دولت‌ها بر آزادی قراردادی در بازارهای خصوصی
رادمهر رحمانی گل‌افشان

مروری تاریخی بر جرم‌انگاری در قبال جرائم نیروهای مسلح
یاسر شاکری

The Relationship between Human Dignity and the Goals of Punishments in Criminal Law

ارتباط کرامت انسانی و اهداف مجازات‌ها در حقوق کیفری

Amirhasan Abolhasani

PhD in Criminal Law and Criminology, Lecturer, Tabnak University, Lamerd, Iran (Corresponding Author)

امیر حسن ابوالحسنی
دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، مدرس دانشگاه تابناک، لامرد، ایران
(نویسنده مسئول)
a.abolhasani18@yahoo.com

Sattar Fakhraei

Master's student in Criminal Law and Criminology, Tabnak University, Lamerd, Iran

ستار فخرایی
دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشگاه تابناک، لامرد، ایران
samanpour_da@yahoo.com

Zeinab Ghaderi

Master's student in Criminal Law and Criminology, Tabnak University, Lamerd, Iran

زینب قادری
دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم‌شناسی، لامرد، ایران
zynbqadry83@gmail.com

Abstract

Inherent human dignity is a type of honour and dignity that all humans naturally and equally enjoy due to their ability to reason, think, choose, free will, authority, and divine presence and inspiration. This type of dignity is inherent and inseparable from humans and, contrary to what some philosophers and thinkers believe, is not something that can be lost by committing crimes against oneself or others. Inherent human dignity, which is the opposite of acquired dignity, is so important in the international human rights system and international documents that it is recognized as the foundation of human rights, privileges, and duties, to the point that even the realization of values such as justice, freedom, and equality is not possible without it. This research, which was conducted using a descriptive-analytical method, showed that human dignity plays a fundamental role in the formation, reform, change, interpretation, justification, legitimacy, or illegitimacy of criminal punishments.

Keywords: Human Dignity, Punishment, Criminal Law.

چکیده

کرامت ذاتی انسان به نوع شرافت و حیثیتی گفته می‌شود که تمام انسان‌ها به جهت داشتن توانایی تعقل، تفکر، قدرت انتخاب، آزادی اراده، اختیار و وجهه و نفخه الهی به‌طور فطری و یکسان از آن برخوردارند. این نوع کرامت، امر ذاتی و غیرقابل انفکاک از انسان بوده و برخلاف آن چه که برخی فلاسفه و اندیشمندان معتقدند چیزی نیست که با ارتکاب جرم و جنایت علیه خود یا دیگران زائل شود. کرامت ذاتی بشر که در مقابل کرامت اکتسابی است، در نظام بین‌الملل حقوق بشر و اسناد بین‌المللی دارای آن چنان اهمیتی است که پایه و اساس حقوق، امتیازات و تکالیف انسانی شناخته می‌شود، تا آن جا که حتی تحقق ارزش‌هایی چون عدالت، آزادی و برابری بدون آن ممکن نیست. این پژوهش که با روش توصیفی-تحلیلی انجام شده نشان داد که کرامت انسانی در شکل‌گیری، اصلاح، تغییر، تفسیر، توجیه، مشروعیت یا عدم مشروعیت مجازات‌های کیفری نقش اساسی دارد.

واژگان کلیدی: کرامت انسانی، مجازات، حقوق کیفری.

Received: 2025/09/27 - Review: 2025/11/17 - Accepted: 2025/12/02

دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۷/۰۵ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۴/۰۸/۰۶ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۱۱/۰۵

ارجاع:

ابوالحسنی، امیرحسن؛ فخرایی، ستار؛ قادری، زینب؛ (۱۴۰۴)، ارتباط کرامت انسانی و اهداف مجازات‌ها در حقوق کیفری، تمدن حقوقی، شماره ۲۵.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY-NC-SA

مقدمه

کرامت ارزش ذاتی انسان است که هرکس از هر نژاد، طبقه و خانواده اجتماعی که باشد به دلیل «نیروی فطری عقل» از آن برخوردار است. اندیشمندان فلاسفه و حقوق، کرامت ذاتی انسان را قائم به ذات انسان و جدا از فعل او می‌دانند لذا مرتکب جرم به سبب ارتکاب جرم، کرامتش زائل نگردیده بلکه فقط فعل او قابل سرزنش و مجازات می‌باشد. لذا تلاش شده تا اراده دولت‌ها در جعل و اجرای قوانین همسو با کرامت ذاتی انسان باشد. کرامت انسانی در اسناد بین‌المللی دارای ارزش ذاتی و عینی بوده و از چنان اهمیتی برخوردار است که محور و مبنای اصلی حقوق بشر تلقی می‌گردد (ابراهیمی، ۱۴۰۲، ۳۱۸).

امروزه کرامت انسانی از موضوعات بسیار مهم و اساسی در حوزه حقوق بشر تلقی گردیده است و فلسفه آن بیشتر بدان جهت است که کرامت انسانی خود پایه و اساس بسیاری از تکالیف، حقوق و امتیازات انسانی شناخته می‌شود. همان‌گونه که در اعلامیه‌ها و کنوانسیون‌های مختلف بین‌المللی به آن اشاره شده است، امروزه کرامت انسانی نه صرفاً به‌عنوان یک حق و یا مجموعه از حقوق غیرقابل سلب و انتقال بلکه محور و مبنای حقوق بشر تلقی می‌شود. حفظ ارزش‌هایی چون عدالت، برابری، آزادی و صلح مستلزم رعایت کرامت انسانی است و همچنین توسعه پایدار، پیشرفت و ترقی جامعه، خود نمودی از رعایت و توجه به کرامت انسانی می‌باشد، کم‌مهری و بی‌توجهی به این اصل جامعه را عقب مانده، گرفتار و به دور از صلح و ثبات نموده و در نتیجه جامعه اب پر از ظلم، فساد، بی‌عدالتی و خشونت خواهیم داشت.

به دلیل نقش محوری و اساسی این موضوع دانشمندان فلسفه در صدد پاسخگویی به این پرسش بر آمده‌اند که چرا و به چه مبنایی انسان دارای کرامت ذاتی است؟ و آیا این کرامت قابل سلب است؟ حقوقدانان نیز کرامت انسانی را یک موضوع محوری و اساسی دانسته و مباحث زیاد را در این موضوع با رویکرد حقوقی انجام داده‌اند اما این مباحث کامل و راهگشا نبوده است. موضوعات مهم و اساسی که جای بحث و تأمل نظر دارد، از قبیل این که نقش کرامت انسانی در مراحل جرم انگاری چیست؟ همچنین در موضوعات تعیین و اعمال مجازات دادرسی کیفری موضوع کرامت انسانی به خوبی بحث و تبیین نشده است و این نیز معلوم نیست که کرامت انسانی با مجرمیت چه رابطه دارد؟ و آیا رفتار مجرمانه، کرامت ذاتی را از انسان سلب می‌کند؟

پرسشی که این پژوهش در راستای پاسخگویی به آن تدوین شده است عبارت است از جایگاه کرامت انسانی در حقوق کیفری ایران چگونه و چیست؟ با توجه به پرسش فوق می‌توان فرضیه پژوهش را چنین تبیین کرد به نظر می‌رسد کرامت ارزش ذاتی انسان است که هر کس از هر نژاد، طبقه و خانواده اجتماعی که باشد به دلیل نیروی فطری عقل از آن برخوردار است. اندیشمندان فلاسفه و حقوق، کرامت ذاتی انسان را قائم به ذات انسان و جدا از فعل او می‌دانند. لذا مرتکب جرم به سبب ارتکاب جرم، کرامتش زائل نگردیده بلکه فقط فعل او قابل سرزنش و مجازات می‌باشد، لذا تلاش شده تا اراده دولت‌ها در جعل و اجرای قوانین همسو با کرامت ذاتی انسان باشد.

۱- مفهوم کرامت انسانی

کرامت انسانی که مورد اقبال و توجه عمومی اندیشمندان و خصوصاً حقوقدانان قرار گرفته است از پشتوانه کلان جامعه انسانی برخوردار بوده است، والا موفقیت بزرگی که دانشمندان در این مسیر کسب نموده‌اند میسر نمی‌شد. برای آن که جهت بحث مشخص و قابل بهره‌برداری باشد باید نخست معانی و مفاهیم کرامت را از ارباب لغات دریابیم تا بتوانیم بحث خود را دقیق‌تر پی گیریم.

۱-۱- تعریف لغوی کرامت انسانی

کرامت واژه عربی است که در لغت به معنای بزرگی ورزیدن، جوانمرد گردیدن، بخشندگی و بزرگواری آمده است و همچنین به معنای ارزش، حرمت، حیثیت، بزرگواری، عزت، شرافت، انسانیت، شأن، مقام،

موقعیت، درجه، رتبه، جایگاه و... می‌باشد (دهخدا، ۱۳۷۷، ۱۶۰۷). صاحب مفردات می‌نویسد، «هر گاه خداوند متعال با واژه کرم و کرامت وصف شود، مراد از آن حیات و نعمت‌های آشکار او است و هر گاه انسان با واژه کرم و کرامت وصف شود مقصود از آن اخلاق و رفتار پسندیده است که از او ظاهر می‌شود» (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ۷۰۷). علامه مصطفوی دقت نظر خاص را در معنای کرامت ارائه نموده و می‌نویسد: «کریم و کرامت در مقابل اهانت است چنان که عزت در مقابل ذلت قرار دارد، کرامت، عزت و بزرگواری انسان را صرف‌نظر از هر چیز دیگر می‌رساند و این ویژگی در ذات شیء کریم موجود است» (مصطفوی، ۱۳۶۰، ۴۹).

با دقت در معنی لغوی کرامت انسانی در می‌یابیم که کرامت بیانگر دو نوع ویژگی و خصوصیت کاملاً متفاوت و متمایز از یکدیگر در وجود انسانی است، یک ویژگی که جنبه ارزشی را دارا بوده و بیانگر مقام و موقعیت انسان از نظر علمی، اجتماعی، سیاسی، دینی و خانوادگی است مثل عالم بودن که قابل افزایش و کاهش بوده و اکتسابی می‌باشد. اما ویژگی دیگر که ذاتی انسان است مثل انسانیت نه قابل وضع است و نه قابل سلب، این نوع کرامت هیچ گونه درجه و رتبه‌ای را نمی‌پذیرد.

۱-۲- تعریف اصطلاحی کرامت انسانی

علامه محمدتقی جعفری با تقسیم نمودن کرامت به ذاتی و اکتسابی، کرامت ذاتی را چنین تعریف نموده است «کرامت ذاتی و حیثیت طبیعی که همه انسان‌ها از آن برخوردارند تا مادام که با اختیار خود به ارتکاب خیانت و جنایت بر خویشان و دیگران، آن را از خود سلب نکند از این صفت شریف برخوردارند. کرامت دیگر را کرامت ارزشی عنوان نموده است که از به کار انداختن استعدادها و نیروهای مثبت در وجود آدمی و تکاپو در مسیر رشد و کمال ناشی می‌شود، این کرامت اکتسابی و اختیاری است و ارزش اصلی و نهایی انسان نیز به همین کرامت است» (جعفری تبریزی، ۱۳۸۵، ۲۷۹).

از دقت در سخنان علامه جعفری چنین برداشت می‌شود که به نظر ایشان کرامت ذاتی انسان زمانی دچار نقض و خدشه نمی‌شود که انسان با اراده و اختیار خود مرتکب خیانت و یا جنایت نشود. اشکالی که بر این تعریف وارد است، این است که این تعریف به یک تناقض شدید و آشکار دچار است. با آن که علامه جعفری معتقد به کرامت ذاتی انسان است و آن را با حیثیت طبیعی انسان مرتبط می‌داند، ولی از طرف دیگر نیز می‌افزاید که این کرامت تا وقتی است که انسان با اختیار خود بر علیه خود و دیگران مرتکب جرم و

جنایت نشود، درحالی که از نظر منطقی، ذاتی شیء نه قابل سلب است و نه قابل وضع و آن چه با جرم و جنایت سلب می شود کرامت اکتسابی است نه کرامت ذاتی، پس این تعریف دچار تناقض می باشد.

برخی نویسندگان در تعریف کرامت ذاتی چنین آورده اند «کرامت ذاتی، کرامتی است که در قوس نزول و در جریان تکوین و آفرینش انسان مطرح می باشد و مدح آدمی به خاطر داشتن این وصف، در واقع مدح پروردگار کریم است؛ چرا که در نتیجه فعل الهی، انسان ذاتاً و فی نفسه بر سایر موجودات ظاهری و باطنی، برتری و فضیلت داده شده است. این صفت مربوط به مقام انسانیت است و در تمام افراد انسان به صورت بالقوه وجود دارد» (رضوانی پور، ۱۳۸۶، ۱۰۷). در این تعریف بین صدر و ذیل تضاد وجود دارد چون تعبیر بالقوه در کرامت ارزشی مناسب است نه در کرامت ذاتی.

استاد مطهری ذیل آیه لقد کرمننا می نویسد «وقتی خداوند می گوید لقد کرمننا معلوم است مقصود این نیست که در یک معاشرتی که با انسان داشتیم او را احترام کردیم و بالادست موجودات دیگر نشانیدیم، مقصود این است که در حقیقت خلقت و آفرینش او را مکرم قرار دادیم، یعنی این کرامت، شرافت و بزرگواری را در سرشت و آفرینش او قرار دادیم. اصلاً کرامت، عزت و بزرگواری جزء سرشت انسان است، این است که انسان اگر خود را آن چنان که هست بیابد کرامت و عزت را می یابد» (مطهری، ۱۴۰۳، ۲۳۰). این تعریف بیانگر آن است که کرامت در سرشت و ذات انسان است و این ویژگی امری جبلی است. ولی ویژگی های تعریف را که جامع، مانع و کوتاه باشد ندارد بلکه بیشتر به توضیح یک امر شباهت دارد.

تعریف دیگر از امانوئل کانت فیلسوف معروف آلمانی است که می گوید «کرامت انسانی حیثیت و ارزشی است که تمام انسان ها به جهت استقلال ذاتی و توانایی اخلاقی که دارند به طور ذاتی و یکسان برخوردارند» (رحیمی نژاد، ۱۳۸۷، ۲۹). تعریف کانت با اهمیتی که دارا می باشد از جامعیت لازم برخوردار نیست چون افرادی که از توانایی اخلاقی و عقلانی لازم برخوردار نیستند؛ باید دارای کرامت ذاتی نباشند، چون آن ها را شامل نشده و در بر نمی گیرد. آیت الله جوادی آملی ذیل آیه لقد کرمننا در مقایسه بین ویژگی ذاتی و غیر ذاتی می نویسند «کرامت ناظر به شرافت ذاتی شیء است که ویژه او است و با غیر مقایسه نمی شود و صرف نظر از هر چیز دیگری این موجود چنین خاصیت و ارزشی دارد؛ برخلاف فضیلت که مقایسه با غیرکن آن است، پس برای شناختن امری که ذاتی شیء باشد مقایسه با غیر لازم نیست» (جوادی آملی، ۱۳۸۵، ۲۲۰).

۲- مبانی نظری کرامت در اسناد بین‌المللی حقوق بشر

اندیشه حقوق بشر به معنای رایج امروزی برآیند تمدن جدید است و با پیش‌قراولی کشورهای غربی تدوین شده است. پس از تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۴۸ میلادی در سازمان ملل متحد کشورهای عضو سازمان آن را به رسمیت شناختند و هر کدام خود را بدان متعهد می‌پندارند. مراد از اندیشه حقوق بشر نظام حقوقی است که در اعلامیه جهانی حقوق بشر و میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و میثاق بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آمده است (کدیور، ۱۳۸۸، ۸۹).

از آن جا که اعلامیه جهانی حقوق بشر به‌طور عمده به همت متفکران جهان غرب تهیه شده است، باید مبانی فلسفی آن را در مفاهیم غربی جست‌وجو کرد. آن چه از مطالعه تاریخ تحولات غرب بدون کلیسا به دست می‌آید اندیشه غالب برای جای‌گزینی کلیسا و پر کردن خلأ موجود، «اندیشه سکولار» است؛ یعنی جدایی مذهب از سیاست یا جداسازی مذهب از سیاست که از این رهگذر در قرن هجدهم میلادی، اندیشه سکولار نفوذ وسیعی در جهان غرب پیدا کرد. هزینه بزرگی که نهضت رنسانس تحمیل کرد، علاوه بر نزاع‌های منطقه‌ای و کشوری جنگ جهانی اول و دوم بود. فضای آشفته فکری، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی زمینه‌ساز جنگ جهانی دوم بود که تر و خشک را سوزاند و وجدان این جوامع را به تفکر و تأمل عمیق‌تر وا داشت. این وقایع تلخ، یکی از عوامل اساسی بود که تهیه‌کنندگان اعلامیه حقوق بشر را واداشت تا آرزوهای انسانی و عصاره ادیان الهی را بازنگری کنند و بکوشند آن‌ها را با آخرین تحولات اجتماعی، ایدئولوژی‌های سیاسی و پیشرفت‌های علمی و ادبی وقت تلفیق دهند. نظریه پردازان برای مبارزه با این روند غیرانسانی به دنبال ویژگی خود انسان رفتند و با مطرح کردن «کرامت ذاتی» به مقابله با این وضعیت پرداختند.

۳- پیشینه کرامت انسانی در فقه اسلامی

تبیین و تعیین دقیق جایگاه کرامت انسانی در فقه اسلامی به دلیل نو بودن بحث دشوار است اما با وصف آن هم تلاش می‌شود تا با استفاده از نظریه‌های روشنفکران زوایای بحث تا حدودی روشن شود. اصل کرامت انسانی را تمام ادیان آسمانی پذیرفته است، «در عهد عتیق آمده است که آدم در صورت الهی آفریده شده است، یعنی انسان‌ها مهر الهی بر پیشانی دارند که ارزش والایی به آن‌ها می‌بخشد، مفهوم

کرامت انسانی در سنت یهودی، مسیحی، اسلام و دیگر ادیان که مبنای الهی دارند یافت می‌شود» (حبیبی مجنده، ۱۳۷۹، ۱۰۱) و همانند واژگان عدالت و آزادی مورد پذیرش همگان است.

در فلسفه کانت، مبنای کرامت انسان عبارت است از عقلانیت عملی؛ چیزی که در فلسفه اسلامی و از جمله حکمت متعالیه، در مقایسه با عقلانیت نظری، کمتر به آن توجه شده است. همین امر موجب شده است تا «فلسفه اسلامی، با همه غنا و اهمیتی که در بعد نظری دارد، بیشتر جنبه انتزاعی پیدا کند و در عمل، کمتر به کار آید» (حبیبی مجنده، ۱۳۷۹، ۱۰۱). اندیشه‌های حکیم ملاصدرا در حکم مواد خامی می‌ماند که نیاز به پالایش دارد، برای عصر حاضر، در سطح نظر، متوقف شده است. نظام فلسفی کامل، نظامی است که بتواند به مسائل و نیازهای جدید پاسخ دهد. مفاهیم بلند حکمت متعالیه را تا سطح زندگی بشری خودمان تنزل ندادیم و به منظور تعالی انسان، آن را در زندگی فردی و اجتماعی، تعلیم و تربیت، حقوق، سیاست و... به کار نبردیم، درحالی که فلسفه کانت که با نیازهای روز سازگار است، در حقوق، سیاست و... بیشتر کاربرد دارد (محمدپوردهکردی و همکاران، ۱۳۸۸، ۱۸).

۴- کرامت انسانی در اسناد بین‌المللی

از مجموعه اعلامیه‌ها و اسناد حقوق بین‌المللی و منطقه‌ای حقوق بشر نکته‌هایی به قرار ذیل به دست می‌آید:

اول- «کرامت انسانی» که بنیاد حقوق انسان قرار گرفته است در دو جنبه ایجابی و سلبی پایه حمایت انسانی قرار می‌گیرد. در جنبه ایجابی، در مقام اثبات و اعمال حق و عینیت و تحقق بخشیدن به کرامت ذاتی به کار می‌رود. رعایت آزادی، عدالت، صلح و نظام کیفری انسانی که امروزه در جهان مطرح است، جنبه ایجابی را محقق می‌کند. در جنبه سلبی، در مقام دفاع در برابر آسیب رساندن به کرامت انسانی به کار می‌رود. کنوانسیون‌های منع آزارتایید، تبعیض علیه زنان، لغو مجازات‌های خشن و غیرانسانی در همین جهت قابل تحلیل و ارزیابی هستند.

دوم- «کرامت انسانی» در اسناد بین‌المللی فراتر از یک حق است و ارزشی سلب ناشدنی و انتقال‌ناپذیر شمرده شده که شخص مکلف به پاسداری از آن است و حق ندارد هر کاری را انجام بدهد. به همین دلیل، در ماده ۲ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و علوم طبی انسانی گفته شده است که فرد نمی‌تواند اعضای بدن خود را بفروشد. سوم- در این اسناد «کرامت ذاتی انسانی» یک حقیقت و عینیت هستی به حساب آمده است

و از آن «بایدها و نبایدها» استخراج می‌شود. چنان‌که در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و کنوانسیون منع شکنجه به این امر اذعان شده است که «حقوق یکسان انتقال‌ناپذیر و برای همه اعضای خانواده بشری مبنای آزادی، عدالت و صلح در جهان است و این حقوق ناشی از حیثیت ذاتی شخصی انسان» است.

چهارم - گاهی «کرامت انسانی» مقتضی برای جرم انگاری است. برای نمونه، در ماده ۴ کنوانسیون منع شکنجه آمده است «هر یک از کشورهای عضو، تضمین خواهند کرد که تمامی اعمال دربردارنده شکنجه به موجب حقوق کیفری داخلی خودش جرم تلقی شود و مجازات مناسب را علیه مرتکبان اعمال کنند». همچنین بند ب ماده ۲ کنوانسیون رفع تبعیض علیه زنان، خواستار مجازات علیه کشوری شده است که برای رفع تبعیض اقدام نمی‌کند.

پنجم - تحولات پیش آمده در نظام بین‌المللی و مطالعه اسناد نشان می‌دهد «کرامت انسانی» به تدریج گسترش یافته و در ابعاد مختلف زندگی جوامع تأثیرگذار است. «کرامت‌مندی انسان» در نظام حقوق بین‌الملل آن اندازه اهمیت پیدا کرده است که رعایت و تضمین آن، در قلمرو صلح و امنیت بین‌المللی قرار گرفته و نقض آن ممکن است در دستور کار شورای امنیت سازمان ملل متحد قرار بگیرد و مطابق فصل هفتم منشور ملل متحد اقداماتی به عمل آورد. همانند اقداماتی که در بحران‌های سومالی، هایتی، جنگ بوسنی و هرزگوین و بحران افغانستان انجام داد (شریفی طراز کوهی، ۱۴۰۲، ۲۲).

انگیزه «حقوق بشر برخاسته از کرامت ذاتی انسانی» چه سیاسی و مقابله با استبداد باشد یا یک انگیزه اخلاقی و انسانی امروزه در تمام ابعاد، اثرگذار است و از مباحث مهم جامعه بین‌المللی به شمار می‌رود و نظام‌های حقوق کیفری را دگرگون ساخته است. برای نمونه، در رأی دادگاه کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق در سال ۱۹۹۸ میلادی درباره اهمیت اصل کرامت انسانی و مبنایی بودن آن چنین آمده است: «اصل کلی احترام به کرامت انسانی پایه حقوق بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بشر و شرط مقوم یا وجودی آن است. این اصل از این به بعد به قدری اهمیت دارد که همه حقوق بین‌الملل را تحت تأثیر قرار خواهد داد» (دوپویی، ۱۳۸۴، ۲۴۴).

۵- اقسام کرامت انسانی

از مجموع مطالب موجود در منابع اسلامی که در باره کرامت انسان بحث کرده‌اند، در می‌یابیم دو نوع

کرامت برای انسان وجود دارد. در این بخش، ابتدا بحث را با رویکرد اسلامی و جست و جو در منابع تفسیری و روایی می‌کاویم. سپس با رویکرد حقوق بشر غربی مطالب را بررسی خواهیم کرد.

۵-۱- اقسام کرامت انسانی در آموزه‌های اسلامی

انسان در مکتب اسلام جایگاه و حرمت بی‌مانندی دارد که در اصل آن هیچ شک و تردیدی نیست و آیات و روایات معتبر فراوانی به کرامت انسان اشاره کرده‌اند.

قرآن کریم دو نوع کرامت و ارزش را برای انسان یادآور می‌شود: اول- کرامت ذاتی انسان. یک نوع کرامت، کرامت ذاتی است که هر انسان صرف‌نظر از هر قیدی از آن برخوردار است. در مورد کرامت ذاتی آن چه مسلم و مورد اتفاق است و از آیه‌های قرآن کریم به دست می‌آید، اثبات اصل کرامت ذاتی برای انسان است. بیشتر مفسران در تفسیر آیه و لقد کرّمنا اشاره کرده‌اند که این آیه در مقام منت نهادن همراه با سرزنش^۱ به ارزش ذاتی اشاره دارد (فخررازی، ۱۳۷۹، ۱۳). نوع انسان به خودی خود کریم خلق شده است و شایستگی کرامت زائد^۱ را هم دارد. صدر آیه ناظر به کرامت ذاتی و ذیل آیه ناظر به کرامت اکتسابی و اختیاری است (جوادی آملی، ۱۳۹۳، ۲۲۰).

علامه طباطبایی در ذیل آیه می‌فرماید: «این آیه در سیاق منت نهادن است؛ البته منتی آمیخته با عتاب. گویی خدای تعالی پس از آن که فراوانی نعمت و تواتر فضل و کرم خود را نسبت به انسان ذکر نمود و او را برای به دست آوردن آن نعمت‌ها و رزق‌ها و برای این که زندگی اش در خشکی به‌خوبی اداره شود سوار بر کشتی اش کرد و او پروردگار خود را فراموش نموده و از وی رو گردانید و از او چیزی نخواست و بعد از نجات از دریا باز هم روش نخست خود را از سر گرفت. با این که همواره از نعمت‌های او بهره‌جسته و در این آیه به قسمتی از این نعمت‌ها و موهبت‌ها اشاره دارد و این انسان است که نسبت به این نعمت‌های الهی سپاسگزاری ندارد» (طباطبایی، ۱۴۰۲، ۲۱۵).

از همین جا معلوم می‌شود که آیه در صدد بیان جنس بشر است؛ صرف‌نظر از کرامت‌های خاص و فضایل روحی و معنوی که به عده‌ای خاص اختصاص داده است. بشر از آن حیث که بشر است از کرامت برخوردار می‌باشد. بنابراین، این آیه مشرکین، کفار و فاسقین را نیز شامل می‌شود؛ زیرا اگر مقصود تنها

انسان‌های خوب و مطیع بود معنای امتنان و عتاب درست نمی‌بود. بدین سان، روشن می‌شود که از نظر قرآن کریم انسان ویژگی فطری و جبلی دارد که از آن به «کرامت ذاتی» یاد می‌شود. مفسران، کرامت را در این آیه به معنای کرامت ذاتی تفسیر کرده‌اند.

دوم- کرامت اکتسابی است که این ارزش و ویژگی از روی اختیار و آگاهانه دست یافتنی است و با رفتار ارادی حاصل می‌شود. هر کس هر اندازه برای کسب آن تلاش کند از ارزش بیشتری برخوردار می‌شود. از این رو، کرامت اکتسابی در مقایسه بین رفتار انسان‌ها سنجیده می‌شود. کرامت اکتسابی عبارت است از «ویژگی‌ها و کمال‌هایی که انسان در پرتو ایمان، تقوا و رفتار شایسته به اختیار خود به دست می‌آورد». این نوع کرامت، برخاسته از تلاش انسان است و معیار ارزش‌های انسانی و ملاک تقرب در پیشگاه خداوند با این نوع کرامت ارزیابی می‌شود. با این کرامت می‌توان بین انسان‌ها با رویکرد ارزشی داوری کرد و همه انسان‌ها استعداد رسیدن به این کرامت و کمال را دارند. پس کرامتی اختیاری است که انسانی را بر انسان دیگر، برتر قرار می‌دهد.

۵-۲- اقسام کرامت انسانی در نگاه سنت

شایسته است اقسام کرامت انسانی را از نگاه سنت و کلام معصومین (علیهم السلام) به‌ویژه سیره حکومتی پیامبر اکرم (ص) و امیرمؤمنان علی (ع) بررسی کنیم.

هدف اصلی و اساسی انبیاء به‌طور عموم و خاتم پیامبران حضرت محمد (ص) به‌طور خاص، تحقق «کرامت انسان‌ها است». شیوه رفتاری انبیاء با مردم شیوه کرامت است و در روابط اجتماعی و تعامل سیاسی بر مبنای کرامت رفتار می‌کردند. رفتار کریمانه پیامبر اکرم (ص) با مشرکان بیانگر احترام و رعایت کرامت ذاتی انسان‌ها است. پیامبر اکرم (ص) رفتار کریمانه‌ای با اهل کتاب و غیراهل کتاب داشت. برای نمونه، پیامبر اکرم (ص) و مسلمانان هیچ وقت مسیحیان جزیره العرب را به تغییر عقیده و پذیرش آیین اسلام مجبور نکردند. قبایل و دسته‌های مختلف مسیحیان در زمان زندگی پیامبر (ص) و بعد از آن، همیشه مورد حمایت فرستاده خدا و مسلمانان بودند و مسلمانان بر اساس پیمان صلحی که با مسیحیان بسته بودند از منافع و حقوق آنان حمایت می‌کردند (علیخانی، ۱۳۹۲، ۱۱۱).

در برخورد مسلمانان با مشرکان نیز احترام به کرامت انسانی دیده می‌شود. با وجود صدمه‌های فراوانی که مسلمانان از مشرکان تحمل کردند و خاطرات تلخی که از رفتار ناشایست آنان در ذهن داشتند، هنگامی که

موقعیت و فرصت انتقام فرا رسید، حضرت محمد (ص) چنان رحمت و بزرگواری از خود نشان داد که گاهی موجب رنجش خاطر برخی اصحاب و یاران ایشان می‌شد. قریش در برخورد خشونت‌آمیز با مسلمانان سخت‌ترین شکنجه‌ها را علیه آنان اعمال کردند و آن‌ها را مجبور کردند خانه و زندگی‌شان را ترک کنند؛ آن‌گاه اموال‌شان را مصادره کردند و پیوندهای خویشاوندی خود را با مسلمانان بریدند. در جنگ بدر همین قریشیان به اسارت مسلمانان در آمدند اما پیروان اسلام نه‌تنها در فرصت پیش آمده انتقام نگرفتند، بلکه حضرت نبی مکرم (ص) در فرمانی فرمودند «با اسیران به نیکی رفتار کنید».

در حکومت امام علی (ع) نیز انسان از آن جهت که انسان است کریم و شایسته رفتار کریمانه است. شهروندان حکومت علوی بدون توجه به آیین و مسلک‌شان تنها به دلیل انسان بودن دارای حرمت و ارزشمند بودند. حضرت علی (ع) در منشور حکومتی خطاب به مالک اشتر فرمود: «قلب تو را پوششی باید که تار و پودش مهر مردم و دوستی و لطف به آنان باشد و مبادا که مردم را درنده‌ای خون‌آشام باشی که خوردن‌شان را غنیمت بشماری؛ زیرا که مردم به دو گروه‌اند یا در دین برادران تو هستند یا در آفرینش هم‌نوع تو».^۲

۶- جایگاه کرامت انسانی در قواعد جدید کیفری و انسانی کردن مجازات‌ها

اندیشه کرامت انسانی در پیدایش قواعد و نظام‌های جدید حقوقی، نقشی بسیار مهم و اساسی را ایفاء نموده است. در سایه همین اندیشه است که امروزه نظام‌های جدید کیفری چون نظام بین‌الملل حقوق بشر و حقوق بین‌الملل کیفری را داریم. کرامت انسانی از چنان اهمیتی برخوردار است که محور و مبنای اصلی حقوق بشر تلقی می‌گردد. پیدایش نظام حقوق جدید تحولی شگرف و عظیم در مقوله‌های سنتی حقوق بین‌الملل به وجود آورده است. در واقع، با ورود پیروزمندانه فرد و حقوق وی در میدان حقوق بین‌الملل، دیگر دوره حاکمیت مطلق دولت‌ها در نظام کیفری سپری شده است.

در حقوق بین‌الملل سنتی، فرد هیچ‌گونه جایگاهی در حقوق بین‌الملل نداشت و در صورت نقض حقوق بشر رسیدگی به آن فقط در صلاحیت محاکم داخلی و مطابق با قوانین کشور متبوع بود. ولی امروزه افراد هم از تابعان حقوق بین‌الملل به شمار می‌روند. در نتیجه، می‌توان گفت که رسیدگی به موارد نقض حقوق بشر صرفاً از صلاحیت‌های محاکم داخلی نیست. دولت‌ها با پذیرفتن تعاملات بین‌المللی تا

حدودی از حاکمیت خود در جرم انگاری و دادرسی صرف نظر نموده و سلب حاکمیت مطلق از خودشان می‌نمایند و با پذیرش مفاهیم اصول و نهادهای بین‌المللی که در اسناد و حقوق بین‌الملل مطرح شده است، در جهت همگرایی، متحول و گامی به هم نزدیک می‌شوند (پرادل، ۱۳۹۴، ۱۸).

در حقوق بین‌المللی کیفری حمایت از افراد و گروه‌های انسانی بر اساس احترام به کرامت انسانی آن‌ها موضوع ده‌ها معاهده و کنوانسیون قرار گرفته است. در تمام این کنواسیون‌ها اعمالی چون کشتار و قتل عام، شکنجه، برده داری، آزار و اذیت به دلایل سیاسی، قومی، نژادی و مذهبی، تبعیض به دلایل قومی، نژادی و مذهبی، بازداشت خودسرانه، مجازات‌های بی‌رحمانه و وحشیانه، نسل‌کشی و جنایت علیه بشریت که مغایر با کرامت ذاتی انسان است منع گردیده‌اند.

۷- جایگاه کرامت انسانی در اهداف مجازات

۷-۱- اهداف مجازات در نظام جزایی اسلام

یکی از موضوعات مهم در هر نظام کیفری، اهداف مجازات‌ها و کیفرها است. ژرف نگری در مورد اهداف مجازات‌ها در هر نظام حقوقی، از آن رو که در نهایت، به تبیین سیاست کیفری آن می‌انجامد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ چون هر گاه نهادهای متولی اعمال مجازات، مقاصد کیفر را بدانند، مجازات را متناسب با نتایج اجتماعی و فردی اعمال می‌کنند و برآیند آن چنین خواهد شد که زمینه تحقق عدالت را بیشتر فراهم خواهد کرد. همچنین تبیین اهداف مجازات، روحیه اهداف قانون را در نهاد بزهکاران بیشتر تقویت می‌کند؛ زیرا اگر بزهکاران بدانند قوای حاکم آن‌ها را برای تحقق مصلحت‌های که به جامعه یا خودشان بر می‌گردد، به کیفر می‌رسانند، مجازات را آسان‌تر پذیرا می‌شوند و برای گریز از آن کمتر اصرار می‌کنند (نوبهار، ۱۳۷۹، ۱۳۳).

در حقوق کیفری اسلام که شاهد مقررات جزایی ویژه‌ای در مورد جرائم هستیم، ضرورت تبیین اهداف مجازات‌ها دوچندان می‌شود؛ زیرا از یک طرف، اسلام در پی اعتلای شخصیت و کرامت انسان‌ها است و از طرف دیگر، در مورد برخی جرائم، شاهد مقررات شدید کیفری هستیم که امروزه طرفداران حقوق بشر غربی اشکال‌های متعددی بر آن‌ها وارد می‌کنند. با تبیین اهداف مجازات‌های اسلامی روشن خواهد شد که آیا اعمال این نوع کیفرها در تقابل با کرامت انسانی است یا همسو یا دفاع از آن است؟

۲-۷- اهداف مجازات در حقوق جزای غرب و اسناد حقوق بشری

فلسفه مجازات، از مباحث مهم حقوق جزای عمومی است و مجازات از دیدگاه روانشناسی، جامعه‌شناسی، کیفرشناسی و حقوق قابل بررسی و ارزیابی است. در این میان، نگاه فلسفی به مجازات در فکر پاسخگویی به مسائل فلسفی و اهداف مجازات است. می‌توان گفت در دوره‌های اولیه حیات اجتماعی، ارضای حس انتقام خواهی قربانی جرم و بازپروری احساسات جریحه دار شده وی، توجیه‌گر مجازات و اهداف آن شمرده می‌شد. از این رو، به باور پرادل «کیفر در گذشته، وسیله‌ای برای اعاده آبروی از دست رفته بزه دیده و هم‌زمان، برای تأیید مجدد حیثیت و قدرت وی، با توهین به شخص توهین‌کننده^۳ بود چندان که او را خوار کند» (پرادل، ۱۳۹۴، ۱۸).

در دوره‌های اولیه، نگاه به مجازات، بزه دیده محور بود. هدف مجازات را در این می‌دیدند که منزلت و حیثیت قربانی جرم اعاده گردد یا روان آسیب دیده او التیام یابد. در همان عصر، کسانی به این موضوع پی بردند که مجازات انتقام جویانه و بزه دیده محور، نمی‌تواند مبنای جدی و عقلانی برای اعمال کیفر باشد. به همین دلیل، نظریه جرم محور مطرح شد. در مرحله دوم از توجیه مجازات، بر جرم تکیه شد و هدف اصلی از مجازات، اعمال کیفر بر مجرم به تناسب جرم، اعلام گشت. با جرم محوری، عدالت و نظم به هم ریخته دوباره باز می‌گردد و کیفر باید مطابق جرم ارتكابی باشد و در صورت مشابهت جرم با کیفر، تعادل در جامعه برقرار خواهد شد. در این مرحله، پیشرفت و تحول نسبت به کاهش اندیشه انتقام جویی به‌خوبی مشهود است؛ زیرا بزه‌کار دیگر نابود یا تحقیر نمی‌شود، بلکه فقط باید به اندازه رفتار بدی که مرتکب شده است، کیفر را پذیرا شود (پرادل، ۱۳۹۴، ۲۰).

سومین تحول در فلسفه مجازات، زمانی است که کیفر متوجه بزه‌کار و جامعه می‌شود و کیفر برای رسیدن به اهداف و نتایج خاصی در مورد مجرم و نیز جامعه اعمال می‌گردد. مشروعیت مجازات نیز به تحقق این اهداف بستگی دارد که به دیدگاه سودمندی معروف است، برخلاف مرحله دوم تحول که به سزادهی توجه داشت.

۸- جایگاه کرامت انسانی در تحولات حقوق کیفری

توجه به تاریخ تحولات حقوق کیفری نشان می‌دهد که حقوق کیفری در دو بعد ماهوی و شکلی تحت تأثیر کرامت انسانی بوده دائماً در حال تغییر و تکامل بوده است، از جمله می‌توان حذف مجازات بدنی و اعدام را از ضمانت اجرای کیفری مدیون کرامت انسانی بود. در حقوق کیفری سنتی مسئله انتقام، زجر کشیدن، تحقیر و توهین مجنی علیه در باب مجازات یک اصل بوده است. حتی مجازات در نزد یونانیان که مردمانی متمدن بودند نیز بویی از انتقام می‌داده است. مجازات‌هایی همچون اعدام، زنده به گور کردن، لای دیوار گذاشتن، سوزاندن و از بلندی پایین انداختن از مجازات رایج و معمول به شمار می‌آمده است. اصلاً چنین تفکری درباره مجازات موجود بوده است که به جای اصلاح و بازسازی مجرم، رکن مهم مجازات را درد، انتقام، ارباب و وحشت می‌دانستند. مجازاتی که از این امور خالی بودند، را در ورق مجازات به حساب نمی‌آوردند.

البته فلاسفه و اندیشمندانی چون افلاطون با الهام از افکار انسان دوستانه مخالف با این گونه مجازات‌ها بودند. افلاطون می‌گوید: «ما نباید همانند یک حیوان وحشی به انتقام‌گیری عاری از هر گونه دلیل و عقل از بزهکاران اقدام کنیم، ما باید سعی کنیم گرایش‌های تبهکارانه را در مجرمان خنثی و آنان را اصلاح کنیم» (نجفی ابرندآبادی، ۱۳۸۴، ۲۰). امروزه این نوع مجازات‌ها با ظهور و حضور جنبش‌های اجتماعی از جمله جنبش دفاع اجتماعی نوین از لیست ضمانت اجرای حقوق کیفری لغو گردیده یا در حال لغو شدن هستند. توجه به ضمانت اجرای جدید خصوصاً مجازات‌های سالب آزادی یعنی اصلاح، بازپروری و بازپذیری اجتماعی بزهکار و در نتیجه انسانی کردن رژیم داخلی زندان، کاهش فشار و کار اجباری بر بزهکار، توجه به مسائل مادی، ایجاد فضای امن و سرگرم‌کننده برای زندانی، نزدیک ساختن زندگی داخل زندان به زندگی خارج زندان، تسهیل تماس با خارج زندان خصوصاً با خانواده، ایجاد کار و مصروفیت سالم از تحولات مهم کیفرشناسی و حقوق کیفری است که در راستای احترام به کرامت انسانی زندانیان صورت گرفته است. نتیجه آن که کرامت انسانی سبب بازبینی و توجه مسئولین و اندیشمندان حقوقی روی مسائل مجازات‌ها و ضمانت اجرای جاری در حقوق کیفری گردیده و تحولات بنیادین و اساسی که امروز شاهد آن هستیم از توجه به کرامت انسان سرزده است (بولک، ۱۳۹۲، ۸۹).

نتیجه

مجازات‌ها در حقوق کیفری ایران بر اساس شرع و قانون موجودیت یافته‌اند. همان‌طور که در پژوهش حاضر بررسی گردید کرامت انسان ایجاب می‌کند که این کرامت به‌عنوان یکی از معیارهای اساسی قانونگذاری، دادرسی کیفری و اعمال ضمانت اجراهای کیفری در نظر گرفته شود. در اثبات فرضیه پژوهش می‌توان چنین تبیین کرد که به نظر می‌رسد کرامت ارزش ذاتی انسان است که هر کس از هر نژاد، طبقه و خانواده اجتماعی که باشد به دلیل نیروی فطری عقل از آن برخوردار است. اندیشمندان فلاسفه و حقوق، کرامت ذاتی انسان را قائم به ذات انسان و جدا از فعل او می‌دانند. لذا مرتکب جرم به سبب ارتکاب جرم، کرامتش زائل نگردیده بلکه فقط فعل او قابل سرزنش و مجازات می‌باشد، لذا تلاش شده تا اراده دولت‌ها در جعل و اجرای قوانین همسو با کرامت ذاتی انسان باشد.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

- قرآن کریم
- نهج البلاغه

فارسی

- آنسل، مارک، ۱۴۰۱، **دفاع اجتماعی**، ترجمه دکتر محمد آشوری و دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ ششم، تهران، انتشارات گنج دانش.
- ابراهیمی، محمدمین، ۱۴۰۲، کرامت انسانی در حقوق کیفری و اسناد بین‌المللی، **فصلنامه تمدن حقوقی**، شماره ۱۷.
- بولک، برنار، ۱۳۹۲، **کیفرشناسی**، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ هشتم، تهران، انتشارات جد.
- پرادل، ژان، ۱۳۹۴، **تاریخ اندیشه‌های کیفری**، ترجمه دکتر علی حسین نجفی ابرندآبادی، چاپ دهم، تهران، انتشارات سمت.
- جعفری تبریزی، محمدتقی، ۱۳۸۵، **حقوق جهانی بشر**، چاپ اول، تبریز، انتشارات مؤسسه تدوین و نشر

آثار استاد علامه محمدتقی جعفری.

- جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۸۵، **تفسیر انسان به انسان**، چاپ اول، قم، انتشارات اسراء.
- جوادی آملی، عبدالله، ۱۳۹۳، **فلسفه حقوق بشر**، چاپ هفتم، قم، انتشارات اسراء.
- حبیبی مجنده، محمد، ۱۳۷۹، مبانی فلسفی حقوق بشر، **مجله نامه مفید**، شماره ۲۲.
- دوپویی، پی یر ماری، ۱۳۸۴، قواعد بنیادین حقوق بین‌المللی کیفری و قواعد آمره، ترجمه سیدعلی هنجی، **مجله حقوقی بین‌المللی**، شماره ۳۳.

- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۷۷، **لغت نامه**، چاپ دوم، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.
- رحیمی نژاد، اسماعیل، ۱۳۸۷، **کرامت انسانی در حقوق کیفری**، چاپ اول، تهران، انتشارات میزان.
- رضوانی پور، مهدی، ۱۳۸۶، کرامت انسان در قرآن، **فصلنامه بینات**، شماره ۵۳.
- شریفی طراز کوهی، حسین، ۱۴۰۲، **حقوق بشر دوستانه بین‌المللی**، چاپ سوم، تهران، انتشارات میزان.
- طباطبایی، سیدمحمدحسین، ۱۴۰۲، **تفسیر المیزان**، ترجمه سیدمحمدباقر موسوی همدانی، جلد سیزدهم، چاپ دوم، قم، انتشارات دارالفکر.

- علیخانی، علی اکبر، ۱۳۹۲، **اسلام و همزیستی مسالمت آمیز**، چاپ اول، تهران، انتشارات به آفرین.
- کدیور، محسن، ۱۳۸۸، **حق الناس**، چاپ چهارم، تهران، انتشارات کویر.
- محمدپوردی، سیماء؛ اکبریان، رضا؛ اعوانی، شهین، ۱۳۸۸، نسبت میان عقلانیت و کرامت انسان در فلسفه ملاصدرا و کانت، **فصلنامه معرفت فلسفی**، شماره ۲۴.

- مطهری، مرتضی، ۱۴۰۳، **تعلیم و تربیت در اسلام**، چاپ یکصد و هفتم، تهران، انتشارات صدرا.
- نوبهار، رحیم، ۱۳۷۹، اهداف مجازات‌ها در جرائم جنسی مستوجب حد در حقوق کیفری اسلام، **مجله نامه مفید**، شماره ۲۳.

- نجفی ابرندآبادی، علی حسین، ۱۳۸۴، **حقوق کیفری در آغاز هزاره سوم**، دیپاچه در فلچر، جرج، مفاهیم بنیادین حقوق کیفری، ترجمه سیدمهدی سیدزاده ثانی، چاپ اول، مشهد، انتشارات دانشگاه علوم اسلامی رضوی.

عربی

- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲ق، **مفردات الفاظ القرآن**، بیروت، دار الشامیه.
- فخررازی، محمد بن عمر، ۱۳۷۹، **تفسیر کبیر مفاتیح‌الغیب**، چاپ پنجم، تهران، انتشارات اساطیر.
- مصطفوی، حسن، ۱۳۶۰، **کتاب التحقیق فی کلمات القرآن الکریم**، چاپ اول، تهران، انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب.

Legal Civilization

ISSN: 2873-1841
ISSN: 2873-1922

No.25- Autumn 2025

- Exploring the Possibility of Establishing Crimes Against Humanity from the Unilateral US Sanctions Against Iran
Homayoun Mafi, Morteza Pourazai
- Analysis of Blockchain Based Smart Contracts from the Perspective of the United Nations Convention on Contracts for the International Sales of Goods
Aria Ebrahimi, Sobhan Tayebi
- Artificial Intelligence and the Criminal Law System: An Analysis of Responsibilities and Implications
Hadi Jamshidi Far, Mehdi Jafarian, Roghayeh Jafarian
- Digital Transformation of Criminal Justice in the Light of Digital Justice: The Synergistic Function of Emerging Technologies
Seyed Alireza Mirkamali, Seyed Mostafa Hosseini Dastjerdi
- The Legal Status of Joint Inventions and the Extent of Ownership and Possession of the Inventors in Them
Saeed Molavi, Narjes Darbani Chelche
- Contractual Obligations in Cross-Border E-Commerce and the Challenges of Their Enforcement in International Arbitration with Emphasis on International Treaties
Ehsaneh Vosoughi Monfared, Mohammad Ali Kefaei Far
- An Analysis of the Involvement of Moral Theories in Criminal Law
Iraj Morvati, Saeid Ahmadi, Negin Bahadori jahromi
- The Need to Criminalize the Possession of Miners in Iran (Comparative Study)
Mahdi Rajaeian, Shadi Chegini
- The Relationship between Human Dignity and the Goals of Punishments in Criminal Law
Amirhasan Abolhasani, Sattar Fakhrzai, Zeinab Ghaderi
- Analyzing the Concept of Right to the Child in Imami Narrations: A Critique of the Concept of Custody in Jurisprudence and Family Law
Hojjatollah Dehghani
- Comprehensive Legal System of the National Iranian Oil Company (NIOC) SAHN; a Strategic Transformation in the Intelligent Legal Governance of Iran's Oil Industry
Sayyed Hojjatollah Alamolhoda, Mohammad Mahdi Asadi
- Basic Principles of Insurance and its Consequences on Intention to Cause Damage
Mohammad Kamali, Mohammadali Jahani, Hamidreza Salimi
- Analysis of the Causes of Delinquency Among Children and Adolescents in Iranian Criminal Law
Sayyed Ahmad Peyrovnaziri, Amirreza Mahmoudi
- Examining the Validity and Admissibility of Modern Communication Tools in the Process of Proving Crime in the Iranian Legal System
Alireza Bagheri Hassanabadi
- Criminal Liability of Notaries Public: Analysis of Legal Challenges and Preventive Solutions in the Iranian Registration System
Ayoub Rahimi
- The Concept of Public Interest in the Light of John Stuart Mill's Utilitarianism and Its Comparison with the Thought of Jeremy Bentham
Ahmadreza Soltanian
- Civil Liability for Robots and Artificial Intelligence: Legal Challenges and Solutions in the Age of New Technologies
Jeyran Ebrahimi
- Supportive Policymaking for Women's Victimization in the Family with an Emphasis on New Developments
Mahbobeh Talebi Rostami
- The Impact of Criminal Psychology on Committing Crimes in Iranian and French Law
Vahid Kioumarsi
- The Responsibility of States for Human Rights Violations by Private Security Companies on Foreign Missions
Mahdi Gharedaqi, Masoud Sarfarazi Saleh
- A Jurisprudential and Legal Study of the Condition for the Return of the Endowment to the Donor's Property
Habibolah Abdollah Poor, Hamidreza Namavar
- An Analysis of the Environmental Crimes of the United States of America and Israeli Aggression against the Islamic Republic of Iran
Javad Cheraghi
- Legal Analysis of the Role of Real Estate Consultants in Preserving Land Ownership Rights and Its Enforcement Challenges in Iran
Mohammad Ahmadi
- The International Criminal Courts Counteraction to the Spread of ISIS Crime
Javad Dashtian
- The Validity of the New York Convention in Iran's International Commercial Arbitration and the Arbitration Agreement with an Emphasis on the Commercial Concept
Ali Babapour Hamrahloo, Pouya Banihashem
- Ownership and Exploitation of Water in the Iranian Legal System
Ahmad Padidar, Yaser Sayyad Poor
- The Right to be Forgotten and its Effects on Contractual Relationships in Public Blockchains; a Comparative Analysis of Data Privacy in Iranian and European Law
Arefeh Ghasem Zadeh Dehabadi
- An Examination of the Legal Nature of Build-Lease-Transfer (BLT) Contract
Ali Zarei Jalalabadi
- The Role of the Lawyer in Preliminary Investigations in the Criminal Procedure Code
Alireza Deraei
- Identifying and Prioritizing Socio-Political Factors Affecting Begging in Zahedan
Mohammad Kamal Dadras
- Civil Liability of the State for Damages Caused by Delayed Proceedings
Ali Farahi
- The Impact of Government Economic Policies on Contractual Freedom in Private Markets
Radmehr Rahmani Golafshan
- A Historical Review of Criminalization of Armed Forces Crimes
Yasser Shakeri